

toraat en geeft ruim tijd voor studie. Idem voor de *binnenwereld*: rust! voor ons, langzame en afwerende noli-me-tangenten ['onaan-raakbaren', vgl. Johannes 20:17], gelegenheid voor geboeide wederzijdse aandacht. Idem voor de *bovenwereld*: Hardenberg trekt mij aan en trekt aan mij.'

Op 24 februari 1946 had Barnard in zijn dagboek geschreven: 'Ik kan er niet meer tegenop, tegen de liefde niet, tegen het geloof niet, tegen het heden en de toekomst niet. Het verbijstert me, straks in het ambt te moeten staan, het ambt te moeten bekleden.'¹⁴ Drie dagen daarna: 'Met het hoofd ben ik 'van harte' theoloog, maar met hart en ziel zeker geen pastor.'¹⁵ Inmiddels in Hardenberg, schreef hij onder de veelzeggende titel 'Landerig in Ambt Hardenberg' over zichzelf: 'Men blijft hoe men zich wendt of keert apart, slechts denkende kent men zich weer: een weinig te veel verstand en veel te weinig hart.'¹⁶ In dit verband kan ook op het gedicht 'Onzekere tijd'¹⁷ gewezen worden, waarin Van der Graft van zichzelf zegt dat hij 'op denkleest geschoeid is':

De boer loopt op zijn klompen door het veen,
vertrouwd met het grondwater van de oervloed.
Hij houdt zich wadend beter op de been
dan ik die op denkleest geschoeid er door moet.
Hij telt zijn zegeningen een voor een,
ik wankel tussen achterstand en voorspoed.

Al met al was het 'een worsteling' om naar Hardenberg te gaan, zoals hij in een brief aan Ad den Besten uit 1947 schrijft.¹⁸ Die vond zijn weerslag in gedichten.¹⁹

Overgang

Van de stad rept men het duister in,
gaandeweg zit men zich af te vragen:
wat men vinden zal, mensen of sagen,
dageraad of godenschemering

Dit gedicht verscheen in de bundel *Landarbeid*, Amsterdam 1951.²⁰

Ik was veeleer een onwennig stadsjochie
terechtgekomen op het platteland,
een vreemde eend, verloren in de bijt
van een al bijna dichtgevroren tijd.

Het is wel duidelijk: Barnard heeft het moeilijk gehad met de overgang naar Hardenberg. Hij kwam er in 2006 op terug: 'Stel je voor:

Nederland. Omvang en geografische spreiding van de godsdienstige gezindten van-af de Reformatie tot heden (Assen 1992).

⁹ J. Waterink (red.), *Bij ons in 't land der Saksers. Studies, schetsen en verzen uit Saksisch Nederland* (Utrecht 1925); G.A.J. Engelen van der Veen, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel* (Deventer 1931); J. de Vries (red.), *Volk van Nederland* (Amsterdam 1937); P.J. Meertens en Anne de Vries (red.), *De Nederlandsche volkskarakters* (Kampen 1938).

¹⁰ Zie: S.F.H.J. Berkelbach van der Sprenkel, N. Stufkens en H.C. Touw (red.), *Kerke-werk. Beschrijvingen van den arbeid der Hervormde Kerk in stad en land* (Nijkerk 1938); K. Drijfhout en K. Jassies, *Het Overijsselse volkskarakter* (Heiloo 1949); S. Groenman en K. Schreuder, *Sociografie van Ommen. Rapport, samengesteld in opdracht van de Stichting Maatschappelijk Werk ten Plattelande* ('s-Gravenhage 1949).

¹¹ Zie: P. Smits, *Kerk en stad. Een godsdienst-sociologisch onderzoek met inbegrip van een religiografie van de industriestad Enschede* ('s-Gravenhage 1952); H. Bardeloos, 'Noord-Oost Overijssel', in: W. Banning (red.), *Handboek Pastorale Sociologie* dl. IV ('s-Gravenhage 1957), p. 9-66.

¹² Zie: Jan Willem Schulte Nordholt, 'Dominee zijn', in: *Het eenvoudig gezaaide*